

El Conjunt
Patrimonial
del
**Castell de
Castalla**

Una porta
oberta
patrimoni **cap al**
natural

**Guia de visita
de
fauna i flora**

Índex

Plànol del Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla: 1

Presentació: 2

Contacte: 3

El Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla: 4

Fauna: 6

Amfibis: 6

Rèptils: 7

Mamífers: 8

Aus: 10

Flora: 13

Índex d'imatges: 20

Fitxa tècnica: 24

◀ 1

2 ▼

El Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla

Patrimoni cultural material

1 Castell de Castalla	5 Marges i bancals de cultiu tradicionals
2 Vila de Castalla	6 Jaciment arqueològic del Depòsit Vell
• Aljub i estructures annexes	7 Vies crucis
• Ermita de la Sang	8 Escenari bèl·lic de les batalles de Castalla
• Estructures varies	9 Depòsit d'aigua (1928)
• Portal d' accés	10 Depòsit d'aigua (1960)
• Primera i segona línia de muralles	
3 Possible albacar	
4 Possible necròpolis del Fossar Vell	

Patrimoni cultural immaterial

- Festes de moros i cristians
- Setmana Santa
- Tocs manuals de la campana Maria (ara els tocs són mecànics, però no existeixen impediments tècnics per a que en qualsevol moment puguen ser, novament, manuals)

Patrimoni natural

- Flora: 224 espècies que pertanyen a 59 famílies botàniques
- Fauna: 37 espècies de vertebrats

...una porta oberta cap al patrimoni natural

◀ 5

Salutacions i benvinguda/ut al **Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla**, important fita cultural i natural que podrà conèixer gràcies a les nostres rutes turístiques.

Amb aquesta guia descobrirà un dels patrimonis que l'integren: el patrimoni natural. Aquest es troba present per tot el turó, però el seu descobriment el convertia, fins a dates recents, en invisible per a l'ull no expert.

Ara, a més del castell o les restes de l'antiga vila medieval, coneixerà, entre unes altres, plantes com l'estepa blanca –molt útil com a infusió estomacal–, i la teucrí de roca –popularment utilitzada en afeccions reumàtiques. Sense oblidar els exemples de fauna com el tòtil (amfibi), la sargantana ibèrica (rèptil), la rabosa (mamífer) i el soriguer (au). Se'ls hi va a perdre?

Per a gaudir plenament de la visita és necessària la seua col·laboració en la conservació d'aquest important patrimoni natural. Per favor, circule pel recorregut senyalitzat, diposite els residus en els llocs indicats i no danye la fauna i flora que trobe al seu pas. Moltes gràcies!

◀ 6

▲ 7

CONTACTE:

Servei Municipal de Patrimoni Cultural de Castalla

Passeig Antiga Bassa de la Vila, 23 · 03420 Castalla / Alacant
 Tels.: (+34) 965 560 028
 (+34) 687 776 249

patrimonicultural@castalla.org

www.areapcastalla.wordpress.com

 @CastallaCHP

 <http://www.facebook.com/SMPatrimoniCulturalCastalla>

Tourist Info Castalla

Pl. Major, 3 · 03420 Castalla / Alacant
 Tels.: (+34) 966 561 018
 (+34) 687 797 483
 Fax: (+34) 966 561 018

castalla@touristinfo.net

www.turismocastalla.com

 @turismocastalla

 <http://es-la.facebook.com/castallaturismo>

8 ▲

El Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla

9 ▲

Amb aquesta denominació es coneix l'agrupació de béns culturals –materials i immaterials–, i naturals, amb uns valors històrics, mediambientals i patrimonials comuns, localitzats al turó del Castell de Castalla.

No obstant açò, fins a dates recents, poc se sabia d'ells perquè, tradicionalment, el castell ha acapatat l'atenció de la societat. Per açò, i a diferència de la resta de béns culturals i naturals que integren el conjunt patrimonial, es coneix molt bé, es troba perfectament conservat i preparat per a ser visitat.

Per sort, la situació va començar a canviar l'any 2009. Des d'això moment, la gestió no s'ha centrat únicament en el castell, sinó que s'ha estès a tot el patrimoni, cultural i natural, existent al turó.

◀10

11 ▲

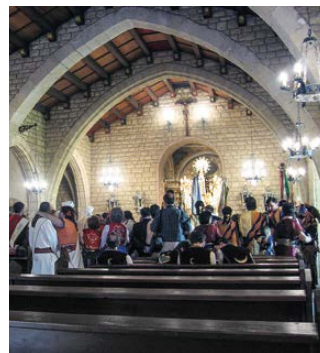
La totalitat d'aquest treball s'ha realitzat (i realitza) en el marc del *Projecte de recuperació social del Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla*; impulsat per l'Ajuntament de Castalla i executat per la regidoria de Patrimoni Cultural a través del seu Servei Municipal de Patrimoni Cultural.

En aquesta tasca es compta amb la col·laboració estreta d'altres regidories, com les de Manteniment Urbà, Medi ambient, Turisme, i de centres científics i educatius, com la Universitat d'Alacant i la Universitat de València.

En aquests moments, i encara que queda molt per fer, el treball desenvolupat ja ofereix interessants resultats. D'un projecte centrat exclusivament en la fortificació, s'ha passat a un altre més ampli i singular en el context de la província d'Alacant; que combina la història, la cultura i el medi ambient i presenta unes enormes possibilitats de desenvolupament. En les seues mans i les nostres està fer-ho possible. Ens ajuda a aconseguir-ho?

12 ▲

13 ►

14 ►

15 ▲

Nom: Tòtil.**Nom científic:** *Alytes obstetricans*.

Descripció: Gripau xicotet i grosset, d'hàbit terrestre i nocturn, cap gran, musell camús, ulls prominents de pupil·la vertical i berrugues xicotetes en la pell. Els mascles comencen a cantar a la fi d'hivern. Els cullerots, a diferència de les altres espècies d'amfibis, passen més d'un any en forma de larva, i poden aconseguir fins a 8 cm de longitud. En estat adult s'alimenta de mosques, aranyes, cucs, bavoses, arnes, escarabats i altres xicotets artròpodes.

Distribució: Present a Europa suroccidental i nord d'El Marroc. A la

península Ibèrica es troba en gran part de la meitat septentrional. S'estén cap al sud quasi, exclusivament, a la Comunitat Valenciana.

Estatus: Autòctona. Interés especial. Catàleg nacional d'espècies amenaçades.

Abundància: Rara.

Ecologia: És l'única espècie d'amfibi que s'ha observat al turó del castell. Pot viure en zones de costa i de muntanya sempre que hi haja punts d'aigua permanents, com a la zona nord-oest del promontori, que en garantisquen el prolongat estat larvari.

Amenaces: La desaparició de basses i abeuradors, així com la contaminació i transformació del seu hàbitat, constitueixen les principals amenaces.

16 ▲

Nom: Sargantana ibèrica.

Nom científic: *Podarcis hispanica*.

Descripció: Sargantana xicoteta i esvelta, encara que els mascles aconsegueixen major talla, de cap relativament aplanat. Color i disseny dorsal variable, des de marró o ocre verdós fins verd brillant. Sobre aquest fons poden aparèixer taques negres més o menys contrastades. Els exemplars joves presenten color i disseny similar, però sovint la cua és de color verd o blau. La presència de la cua és fonamental, ja que li serveix com a timó i punt de suport per conservar l'equilibri i és una zona de reserva de greixos. Si la perd pot regenerar-la, encara que

ja no tindrà la mateixa mida i desenvolupament que l'original. El seu aliment el constitueixen una enorme varietat de xicotets invertebrats (formigues, mosques, etc.). També es comporta com un canibal i pot devorar posades i exemplars joves de la seua pròpia espècie.

Distribució: Península Ibèrica i nord d'Àfrica. Present, pràcticament, a tota la Comunitat Valenciana.

Estatus: Autòctona. Interés especial. Catàleg nacional d'espècies amenaçades.

Abundància: Comú.

Ecologia: Es troba per tot el turó en formacions rocoses, murs de pedra i parets. També pot viure a terra, ocupant matolls baixos.

Amenaces: No es troba amenaçada. No obstant, la situació comença a canviar i el seu futur pot complicar-se per la desaparició de murs i tanques tradicionals, la pèrdua de l'agricultura tradicional i la proliferació de depredadors com els gats domèstics.

Fauna

mamífers

17 ▲

Nom: Rabosa.**Nom científic:** *Vulpes vulpes*.

Descripció: Es caracteritza per la seva llarga i poblada cua, cara emmarcada per grans orelles i afilat musell. La seva organització social és variada, amb exemplars solitaris, aparellats, o formant xicotets grups familiars. La seva activitat és nocturna, encara que es pot vore a la llum del dia. Es tracta d'un carnívor que aprofita diferents fonts d'alimentació, segons la seva abundància en cada lloc i època de l'any. Té fama d'astut, silenciós i discret, condicions que li han permès sobreviure a continus atacs i persecucions. En llibertat, quan mata més animals

dels que pot consumir en el moment, enterra l'aliment addicional en amagatalls. També consumeix fruites. Per això té un important paper en la dispersió de les llavors vegetals.

Distribució: La seva distribució original abasta des del nord d'Àfrica, la pràctica totalitat d'Europa, Àsia i Amèrica del Nord. A Espanya està present a tota la península. A la Comunitat Valenciana està present en tot el territori.

Estatus: Autòctona. No protegida.

Abundància: Comú.

Ecologia: Pot aparèixer i trobar recursos, pràcticament, en tots els ambients, tant naturals com modificats per l'activitat humana. Al turó s'ha observat en les zones nord i est del mateix.

Amenaces: Donada la seua alta capacitat reproductiva i gran adaptabilitat, és una espècie abundant a tota la Comunitat Valenciana. Aquesta situació es produeix malgrat la intensa persecució de què és objecte per controlar la seua densitat, fonamentalment, per motius cinegètics.

18 ▲

Nom: Esquirol.

Nom científic: *Sciurus vulgaris*.

Descripció: Animal molt sociable que accepta la presència humana sense dificultat, d'aquesta manera és habitual veure-la en parcs i jardins. El seu pelatge és més fosc a l'hivern. Presenta llargs i abundants pèls sobre les orelles (pinzells auriculars), que desapareixen a l'estiu. La seua poblada cua li serveix com a punt de suport i per equilibrar els seus moviments en els arbres. S'alimenta de fruita seca i llavors, principalment del pi blanc (*Pinus halepensis*) que pela amb gran habilitat. Empra uns 3 minuts a deixar completament neta una pinya i pot arribar a menjar una

mitjana de 125 al dia. També inclou en la seua dieta fruits de tardor, bolets, etc. L'aigua és un factor condicionant en la presència i supervivència de l'espècie, per la qual cosa necessita viure prop d'ella. Enterra fruits per consumir quan escassegen els aliments. Moltes d'aquestes llavors no les localitza o queden oblidades, possibilitant que d'elles sorgisca un nou arbre. D'ací que l'esquirol ha estat batejat com "el plantador d'arbres".

Distribució: Està present en les àrees boscoses d'Europa i a la península Ibèrica. A la Comunitat Valenciana és cridaner el cas de les comarques alacantines, on es va donar per extingida en els anys 80 del segle XX, però es va tornar a registrar la seua presència entorn de l'any 2005.

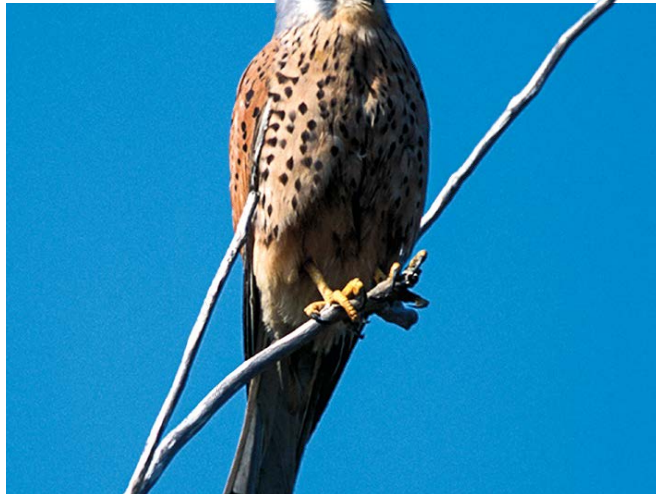
Estatus: Autòctona. Protegida. Annex II del catàleg valencià d'espècies de fauna amenaçada.

Abundància: Comú.

Ecologia: És una espècie forestal, i al turó es troba a la pineda del vessant est, així com en els pins més grans que hi ha al camí principal de pujada al castell.

Amenaces: La destrucció d'hàbitats i els insecticides aplicats als pins.

Fauna aus

19 ▲

Nom: Xoriguer.

Nom científic: *Falco tinnunculus*.

Descripció: És una rapaç diürna de grandària semblada al d'una coloma. El seu cap és curt, arrodonit i de color gris blavós. El seu bec també és curt, però està perfectament preparat per a estripar la carn de les seues preses. El dors és de color marró clar amb punts de color negre. Les potes són de color groc i les seues arpes estan dissenyades per a capturar a les seues preses. El mascle té la part superior de la cua de color gris blavós. La femella té, a diferència del mascle, el cap i la cua de color marró. La seua dieta es basa en petits mamífers com les rates

i ratolins, insectes, sargantanes i xicotets ocells. La tècnica de caça es fonamenta en la ubicació de punts estratègics des dels quals es llança en vol. Però el xoriguer, també, ofereix la peculiaritat de parar-se en l'aire durant un temps, a uns vint o trenta metres del sòl, i una vegada localitzada la seua presa, llançar-se cap a ella capturant-la amb les seues urpes.

Distribució: Es troba a Euràsia i, pràcticament, a tota Espanya. En hivern es reben efectius d'origen europeu.

Estatus: Autòctona. Interès especial. Catàleg nacional d'espècies amenaçades.

Abundància: Comú.

Ecologia: Ocupa una àmplia varietat d'hàbitats particularment paisatges humanitzats i fins i tot ambients urbans. S'han observat individus situats al castell –zona del Palau– i caçant en el vessant est del turó.

Amenaces: L'alteració dels seus hàbitats d'alimentació i destrucció dels seus llocs de nidificació, per part de l'home. Es troba molt afectat per l'electrocució.

20 ▲

Nom: Cadenera.

Nom científic: *Carduelis carduelis*.

Descripció: És un ocell molt comú, amb un colorit que li ha fet mereixedor del seu sobrenom “colorín”. Els adults llueixen en el seu cap un plomatge de color roig que cobreix gran part de la cara. Els seus ulls de color negre i el seu bec blanquinós contrasten amb la resta del plomatge de color castany. Criden l'atenció les seues ales, de colors grocs i negres que el fan inconfusible, sobretot al volar. La cua és negra amb taques blanques en la punta. La diferència entre mascles i femelles s'aprecia quan ja han desenvolupant completament el plomatge. En els

mascles la taca roja de la cara supera la línia dels ulls, mentre que en la femella no ho fa. És una au especialista en situar-se sobre els cards, d'ací el seu nom científic. S'alimenta, sobretot, de llavors que extrau amb el seu fort bec dels cards i de plantes on sol posar-s'hi. La seua veu és molt apreciada per ser un cant de tons melòdics molt agradables.

Distribució: A tota Espanya.

Estatus: Autòctona. Interès especial. Catàleg nacional d'espècies amenaçades.

Abundància: Comú.

Ecologia: Habita en boscos oberts, zones de cultiu, horts, parcs i jardins. Resideix al turó tot l'any, encara que és més abundant a l'hivern. Es pot vore en la zona de cultius dels vessants nord i oest i als voltants de la pujada al castell.

Amenaces: No està amenaçat encara que és perseguit i engabiats pel seu vistós plomatge i el seu variat cant.

21 ▲

Nom: Mallerenga petita.

Nom científic: *Periparus ater*.

Descripció: És una mica més xicotet que un teuladí. El dors és de color grisenc i les seues potes de color blau. La seua dieta bàsica són els insectes, incloent escarabats, mosques i les seues larves, erugues i aranyes, llavors de card i altres herbàcies. El dimorfisme sexual no és molt acusat, per la qual cosa no és fàcil diferenciar al mascle de la femella a simple vista. El vol de la mallerenga petita és fort i bastant acrobàtic i gràcies a la seua xicoteta grandària vola entre la mala herba amb molta agilitat. També sol posar-se en el sòl i en les tolles d'aigua a la recerca

de xicotets insectes. El cant és bastant freqüent i gràcies a ell se li sol detectar bé.

Distribució: Es troba àmpliament estès per la península Ibèrica i és una de les espècies més representatives de les àrees boscoses.

Estatus: Autòctona. Interès especial. Catàleg nacional d'espècies amenaçades.

Abundància: Comú.

Ecologia: És sedentari, s'observa al turó durant tot l'any. És pot vore en diferents tipus d'hàbitats. Se solen vore individus solitaris, encara que és més freqüent observar-lo en xicotets grups, sobretot fora de l'època de cria en els pins del vessant est i en el camí de pujada a la porta principal del castell.

Amenaces: Al contrari del que ha ocorregut amb altres espècies forestals, s'ha vist notablement afavorit per l'extensió artificial del pi blanc.

22 ▲

Nom: Estepa blanca.

Nom científic: *Cistus albidus*.

Família: *Cistaceae*.

Descripció: Arbust d'aspecte blanquinós, amb branques ascendents i fulles senceres, el·líptiques, planes i de color grisenc per les dos cares. Les flors, rosades, grans i vistoses, naixen en un mateix punt de la tija i se situen, fins a en nombre de 4, en l'extrem superior de les branques.

Floració: Abril-juliol.

Distribució: Mediterrània centre-occidental.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Comú.

Ecologia: Element típic del matoll mediterrani, que pot observar-se al costat d'altres espècies d'arbustos comuns com la gatosa (*Ulex parviflorus*), l'argilaga (*Genista scorpius*), el teucrí groc (*Teucrium homotrichum*), la cua de gat (*Sideritis tragoriganum subsp. tragoriganum*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*) i el timó (*Tymus vulgaris subsp. vulgaris*); formant part d'una zona matoll incipient en la zona nord del turó i colonitzant una sèrie de bancals de cultiu abandonats.

Propietats: S'usa en infusions per a la indigestió, l'acidesa gàstrica, la inapetència, i per a alleujar la inflamació dels testicles, el llavat de nafres, úlceres i ferides. En èpoques difícils s'ha utilitzat la fulla seca i ben picada com a substitut del tabac. Les fulles també s'han emprat com a fregall, especialment, per a la neteja i conservació de les paelles.

23 ▲

Nom: Crespinell groc.

Nom científic: *Sedum acre*.

Família: *Crassulaceae*.

Descripció: Planta gruixuda, calba i de color verd clar amb tiges ascendents o prostrats, que pot arribar fins als 30 cm d'altura. Les seues fulles són carnoses, camuses, ovoides i estan densament superposades. Compta amb flors amb pètals aguts d'intens color groc.

Floració: Juny-agost.

Distribució: Euroasiàtica.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Comú.

Ecologia: Forma part de pasturatges anuals sobre cartel·les rocoses molt abundants en el turó. Sol trobar-se al costat d'altres espècies de la mateixa família. Totes es caracteritzen per posseir fulles carnoses en les quals acumula l'aigua en les èpoques plujoses i així poder viure en condicions d'escassetat de la mateixa.

Propietats: La planta fresca és tòxica, irritant i purgant per via interna i mostra un sabor picant. Per via externa pot posar la pell roja— si s'aplica fresca. Per la seua toxicitat es desaconsella el seu ús per via interna.

24 ▲

Nom: Flor de l'home penjat.

Nom científic: *Aceras anthropophorum*.

Família: *Orchidaceae*.

Descripció: Orquídia que mesura, normalment, de 20 a 35 cm d'altura, i posseeix de 7 a 10 fulles. Les seues flors es troben agrupades, fins a 40 flors en una espiga densa, i són de color groc verdós, amb marge estret vermellós que recorden la figura d'un home penjat cobert per un gran casc. *Aceras* significa "sense banya", la qual cosa es refereix al fet que les flors d'aquest gènere no tenen esperó (protuberància generalment cònica i més o menys punxeguda).

Floració: Març-maig.

Distribució: Mediterrània.

Estatus: Autòctona. L'espècie està dins del Catàleg de flora protegida de la Comunitat Valenciana (2009), en l'Annex III, com VIGILADA.

Abundància: Molt rara.

Ecologia: Es troba en els sòls calcaris de llocs oberts i lluminosos en pasturatges dominats pel fenàs de marge (*Brachypodium retusum*). Aquesta gramínia, que cobreix i protegeix el sòl de l'erosió, pot trobar-se com a part del matoll baix en pinedes, en els marges d'alguns bancals i fins i tot cobrint talussos amb cert pendent. Sobre aquest tipus de vegetació s'ha localitzat una altra espècie d'orquídia, *Ophrys fusca*, que pot ser localment molt abundant.

25 ▲

Nom: Conillets.

Nom científic: *Chaenorhinum crassifolium* subsp. *crassifolium*.

Família: *Scrophulariaceae*.

Descripció: Planta perenne de fins a 20 cm d'altura amb moltes tiges i fulles en forma d'ou. Les seues flors tenen forma de raim poc dens i són de color rosa pàl·lid.

Floració: Abril-juliol.

Distribució: Iberollevantina.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Molt comuna.

Ecologia: Es troben sobre cartel·les, fissures i esquerdes en la roca. S'observen per tot el turó, en llocs com el camí de pujada al castell. S'ha especialitzat a viure en llocs en els quals predomina l'escassetat del sòl i ha d'adaptar-se per a poder colonitzar xicotetes obertures i esquerdes existents en la roca, d'on obté l'aigua i els nutrients necessaris per a sobreviure.

26 ▲

Nom: Teucri de roca.

Nom científic: *Teucrium thymifolium*.

Família: *Lamiaceae*.

Descripció: Planta rupícola de fulles estretes (menys de 5 mm en les formes típiques), grisenques i blanques. Les seues flors són blanques i rosades i s'agrupen densament.

Floració: Maig-juliol.

Distribució: Iberollevantina.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Abundant.

Ecologia: Típica planta rocosa, repartida per tot el turó i que aprofita qualsevol fissura sobre la roca.

Propietats: Popularment s'usa en afeccions reumàtiques i com a diürètic per a dissoldre pedres. També s'empra en llavats d'acció antiinflammatòria i cicatritzant per a tractar ferides, nafres i hemorroides.

27 ▲

Nom: Alaternó.

Nom científic: *Rhamnus alaternus*.

Família: *Rhamnaceae*.

Descripció: Arbust verd amb branques tortuoses que pot aconseguir els 4 m d'altura. Les seues fulles són ovalades, nervades i alternes. Les flors són groc verdoses poc vistoses. El seu fruit és carnós i vermellós quan és jove i de color negrós en la maduresa. És molt resistent a la sequera.

Floració: Març-maig.

Distribució: Mediterrània.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Comú.

Ecologia: Aquesta espècie es troba en multitud d'ambients en el turó, sobre sòls secs, formant part de marges d'alguns camins o cultius i en xicotetes esquerdes i cartel·les.

Propietats: En infusió l'escorça de la tija s'utilitza per a la hipertensió. També s'usa per a afecions respiratòries com el catarro i la pulmonia; en accions depuratives, com a laxant i purgant; així com estimulant de la circulació. La seua fusta és pesada, dura i molt homogènia, bona per a torneria i ebenisteria, encara que exhala una olor desagradable. Els seus fruits són molt benivolguts pels ocells del bosc.

28 ▲

Nom: Candelera.

Nom científic: *Phlomis lychnitis*.

Família: *Lamiaceae*.

Descripció: Mata de color gris tempestuós amb tiges erectes cobertes d'esborra, que pot arribar fins als 65 cm d'altura. La tija, sense glàndules, té els pèls estavellats. Les fulles també són de color gris tempestuós i es troben senceres o quasi senceres. Les flors són de colors vistosos.

Floració: Març-juliol.

Distribució: Mediterrània occidental.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Abundant.

Ecologia: Es localitza en marges de camins i camps de cultiu, en pasturatges, cartel·les rocoses i formant part del matoll.

Propietats: S'empra per a la inflamació de renyó, combatre les pedres i ajudar a orinar. Millora les inflamacions intestinals, l'acidesa d'estómac i talla la diarrea i la colitis. El seu nom fa referència al fet que, durant molt temps, va ser utilitzada per a elaborar les metxes per als cresols.

29 ▲

Nom: Escabiosa marítima.

Nom científic: *Scabiosa atropurpurea*.

Família: *Dipsacaceae*.

Descripció: Planta biennial –que tarda a completar el seu cicle biològic 24 mesos– amb tija ramificada i amb fulles oposades de fins a 1 m d'altura. Les seues flors són de color rosat o lila.

Floració: Gener-desembre.

Distribució: Mediterrània-macaronésica.

Estatus: Autòctona.

Abundància: Abundant.

Ecologia: Es troba en camps de cultiu, herbassars nitròfils, marges de camins, i hàbitats alterats molt abundants al llarg de tot el turó.

Propietats: Es pot utilitzar com a ornament en jardineria. Com que *Scabiosa* és una paraula que deriva del llatí *scabiosus* (aspere, sarnós), doncs es creia que servia per a guarir la sarna. Segons uns altres el nom al·ludiria tan sols a l'aspror de l'indument (conjunt de pèls, glàndules, escates, etc.) de les referides plantes. D'altra banda, *atropurpurea* també ve del llatí i significa "de color porpra fosc".

Índex d'imatges

flora i fauna

patrimoni natural

- 1** Moc de frare (*Muscari neglectum*). Autor: Daniel Liñana Torres (DLT). Interior de portada.
- 2** Tallarol capnegre (*Sylvia melanocephala*). Autor: Carlos Pache (CP). Interior de portada.
- 3** Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla (2013). Autor: Juan Antonio Mira Rico (JAMR). Pàg. 1.
- 4** Depòsits d'aigua (1928 i 1960). Autor: JAMR. Pàg. 1.
- 5** Sargantana ibèrica (*Podarcis hispanica*). Autor: DLT. Pàg. 2.
- 6** Clavellinera de pastor (*Dianthus broteri subsp. valentinus*). Autor: DLT. Pàg. 2.
- 7** Plànol del centre històric de Castalla amb la situació del Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla, el Servei Municipal de Patrimoni Cultural i la Tourist Info de Castalla. Autors: Begoña Brotóns Durà i Rodolfo Ortiz Bellot; Toni Durà Berbegal (disseny). Pàg.3.
- 8** Castell de Castalla (II mil·lenni aC-segle XVI. Castell, pròpiament dit, segles XI-XVI). Font: Ajuntament de Castalla. Pàg. 4.

...una porta oberta cap al patrimoni natural

- 9** Vila de Castalla. Ermita de la Sang (segles XIII-XIX). Autor: JAMR. Pàg. 4.
- 10** Vila de Castalla. Portal (segles XIII-XV?). Autor: JAMR. Pàg. 4.
- 11** Vila de Castalla. Aljub i estructures annexes (segles XI-XVI). Font: ARPA. Pàg. 5.
- 12** Vila de Castalla. Primera línia de muralla (segles XIII-XV?). Autor: JAMR. Pàg. 5.
- 13** Festes de Moros i Cristians. Sant Jaume (25 de juliol de 2012). Autor: Frederic Josep Cerdà i Bordera. Pàg. 5.
- 14** Escenari bèl·lic de les batalles de Castalla (13 d'abril de 1813). Font: Cartografia de la Guerra de la Independència. <http://bvpb.mcu.es/cartografia/es/micrositios/inicio.cmd>. Pàg. 5.
- 15** Tòtil (*Alytes obstetricans*). Autor: DLT. Pàg. 6
- 16** Sarganta ibèrica (*Podarcis hispanica*). Autor: DLT. Pàg. 7.
- 17** Rabosa (*Vulpes vulpes*). Autor: José Luis Canto Corchado (JLCC). Pàg. 8.
- 18** Esquirol (*Sciurus vulgaris*). Autor: DLT. Pàg. 9.
- 19** Xoriguer (*Falco tinnunculus*). Autor: CP. Pàg. 10.
- 20** Cadenera (*Carduelis carduelis*). Autor: CP. Pàg. 11.
- 21** Mallerenga petita (*Periparus ater*). Autor: JLCC. Pàg. 12.
- 22** Estepa blanca (*Cistus albidus*). Autor: DLT. Pàg. 13.
- 23** Crespinel·l groc (*Sedum acre*). Autor: DLT. Pàg. 14.
- 24** Flor de l'home penjat (*Aceras anthropophorum*). Autor: DLT. Pàg. 15.
- 25** Conillets (*Chaenorhinum crassifolium subsp. crassifolium*). Autor: DLT. Pàg. 16.
- 26** Teucrí de roca (*Teucrium thymifolium*). Autor: DLT. Pàg. 17.
- 27** Aladernó (*Rhamnus alaternus*). Autor: DLT. Pàg. 18.
- 28** Candelera (*Phlomis lychnitis*). Autor: DLT. Pàg. 19.

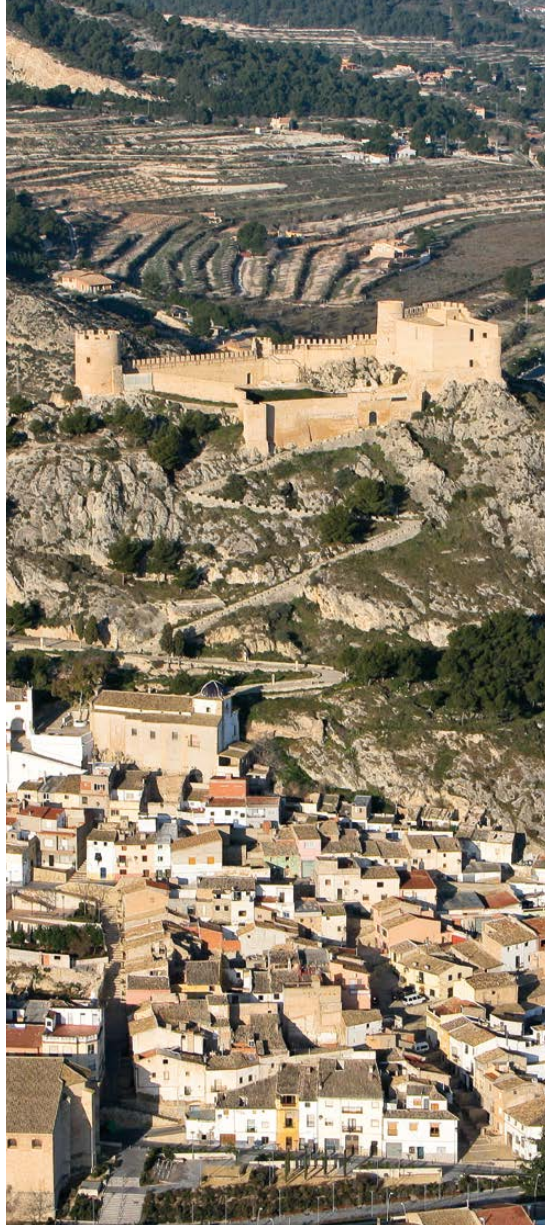
- 29** Escabiosa marítima (*Scabiosa atropurpurea*).
Autor: DLT. Pàg. 20.
- 30** Vista aèria del Conjunt Patrimonial del Castell de
Castalla. Autor: Andrés Ruiz Sánchez. Pàg. 23.
- 31** Teuladí (*Passer domesticus*). Font: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teulad%C3%AD_a_l'Oceanogràfic_P1140231.JPG. Pàg. 23.
- 32** Cadenera (*Carduelis carduelis*). Autor: CP.
Pàg. 24.
- 33** Moc de frare (*Muscari neglectum*). Autor: DLT.
Interior de contraportada.
- 34** Mosques negres (*Ophrys fusca*). Autor: DLT.
Interior de contraportada.
- 35** Clavellinera de pastor (*Dianthus broteri subsp.
valentinus*). Autor: DLT. Interior de contraportada.

30

31

Fitxa tècnica:

32 ▲

Idea i coordinació:

Juan Antonio Mira Rico.

Texts:

Juan Antonio Mira Rico i
Daniel Liñana Torres.

Publica:

Mi Ajuntament de Castalla.

Traducció:

Centro Superior de Idiomas de la UA, S.A.U.
(<http://www.csidiomas.ua.es/>).

Correcció lingüística:

Fàtima Francés Sánchez (Valencià) i
Natalia Leal Brotons (Castellà).

Imatges:

ARPA Patrimoni S.L., Ajuntament de
Castalla, Biblioteca Virtual de Patrimoni
Bibliogràfic, José Luis Canto Corchado,
Frederic Josep Cerdà i Bordera, Daniel
Liñana Torres, Juan Antonio Mira Rico,
Carlos Pache, Andrés Ruiz Sánchez i
Wikipedia.

Per a saber-ne més**Bibliografia:**

GARCÍA PEREIRA, R. i AMIGOS DEL VALLE
DE L'AVAIOL (2011): *Fauna vertebrada del
Paisaje Protegido Serra del Maigmo y Serra
del Sit. Guía de interpretación*. Petrer.

JIMÉNEZ, J., MONSALVE DOLZ, M. A.
i RAGA ESTEVE, J. A. (Eds.) (2012):
Mamíferos de la Comunitat Valenciana.
Valencia.

LAGUNA LUMBRERAS, E. i SERRA LALIGA,
L. (2001): *Orquídeas silvestres de la
Comunidad Valenciana*. Valencia.

MARTÍ, R. i DEL MORAL, J. C. (Eds.) (2003):
Atlas de las Aves Reproductoras de España.
Madrid.

PERIS GISBERT, BAUTISTA J. i STÜBING
MARTÍNEZ, G. (1998): *Plantas silvestres de
la Comunidad Valenciana*. Madrid.

SERRA LALIGA, LI. i SOLER MARI, J. X.
(2011): *Flora del Parc Natural de la Font
Roja*. Alcoi.

Pàgines web:

Instituto Catalán de Historia Natural: [http://
ichn.iec.cat/](http://ichn.iec.cat/)

Herbario virtual Banyeres de Mariola: [http://
herbariovirtualbanyeres.blogspot.com.es/](http://herbariovirtualbanyeres.blogspot.com.es/)

Banco de datos de Biodiversidad de la
Comunidad Valenciana: <http://bdb.cma.gva.es/>

Proyecto Sierra de Baza: [http://www.
sierradebaza.org/Fichas_fauna/fichas_fauna_
general.htm](http://www.sierradebaza.org/Fichas_fauna/fichas_fauna_general.htm)

Sociedad Española de ornitología (SEO): [http://
www.seo.org/](http://www.seo.org/)

Disseny i maquetació:

Grafistec S.C.V.

Impressió:

Grafistec S.C.V.

Copyright dels texts:

© Juan Antonio Mira Rico i
Daniel Liñana Torres.

Copyright de les imatges:

© Els autors.

Depòsit legal:

A 591 - 2014

ISBN:

978-84-617-1711-8

Aquesta publicació forma part del **Projecte de recuperació social del Conjunt Patrimonial del Castell de Castalla**. Més informació sobre el mateix en http://www.gestioncultural.org/buenas_practicas.php?id_proyectos=299223.

33

Guia de visita
de fauna i
flora

Guia de
de

EDICIÓ 2014

34

35

MI AJUNTAMENT
DE CASTALLA

REGIDORIA DE PATRIMONI CULTURAL

CONSELLERIA D'ECONOMIA,
INDÚSTRIA, TURISME I OCUPACIÓ

REGIDORIA DE TURISME

CONSELLERIA D'INFRAESTRUCTURES,
TERRITORI I MEDI AMBIENT

El Conjunt
Patrimonial
del
**Castell de
Castalla**

RUTES
CULTURALS I
NATURALS DE
CASTALLA

